

ҚУРИЛИШ МАҲСУЛОТЛАРИ САНОАТИ АКЦИЯДОРЛИК ЖАМИЯТЛАРИДА КОРПОРАТИВ БОШҚАРУВНИНГ ТАШКИЛИЙ-ИҚТИСОДИЙ МЕХАНИЗМЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ

*Дехканов Шерзод Абдумуталибович -
Фарғона политехника институти,
мустақил изланувчи*

Аннотация. Мақолада қурилиш материаллари ишлаб чиқариш саноати корхоналарини бошқаришнинг ташкилий-иқтисодий механизмини такомиллаштириш, унинг элементлари муносабатларини яхшилаб бориш ушбу соҳада фаолият олиб бораётган корхоналарнинг ишлаб чиқариш самарадорлигини ошириш масалалари ўрганилган.

Калит сўзлар: ташкилий-иқтисодий механизм, такомиллаштириш, акциядорлик жамиятлари фаолияти, инвесторлар, инвестициялар, замонавий корпоратив бошқарув, корхоналарни стратегик бошқариш.

РАЗРАБОТКА ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ МЕХАНИЗМОВ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ В АКЦИОНЕРНЫХ ОБЩЕСТВАХ ОТРАСЛИ СТРОИТЕЛЬНОЙ ПРОДУКЦИИ

*Дехканов Шерзод Абдумуталибович -
Ферганский политехнический институт,
независимый искатель*

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы совершенствования организационно-экономического механизма управления предприятиями отрасли строительных материалов, совершенствования взаимосвязи его элементов, повышения эффективности производства предприятий, работающих в этой сфере.

Ключевые слова: организационно-экономический механизм, совершенствование, деятельность акционерных обществ, инвесторы, инвестиции, современное корпоративное управление, стратегическое управление предприятиями.

DEVELOPMENT OF ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISMS OF CORPORATE GOVERNANCE IN JOINT-STOCK COMPANIES IN THE CONSTRUCTION PRODUCTS INDUSTRY

*Dexkanov Sherzod Abdumutalibovich -
Fergana Polytechnic Institute, independent seeker*

Annotation. The article discusses the issues of improving the organizational and economic management mechanism of enterprises in the construction materials industry, improving the relationship of its elements, increasing the production efficiency of enterprises working in this area.

Key words. Organizational and economic mechanism, improvement, activities of joint stock companies, investors, investments, modern corporate governance, strategic management of enterprises.

Кириш. Жаҳон иқтисодиётида корпоратив тузилмаларни ташкил этиш ва ривожлантириш, улар фаолиятига инновацион жараёнларни татбиқ этиш, иқтисодиётнинг реал сектори тармоқлари ва корхоналарини модернизация қилиш, бошқарувнинг замонавий ва самарали усулларини қўллаш иқтисодий тараққиётнинг асосий воситаларидан бирига айланмоқда. Ўзбекистонда сўнгги йилларда корпоратив тузилмалардаги бошқарув тизимидаги ёндашувларни тубдан ўзгартириш, корпоратив муносабатларни тўғри йўлга қўйиш, давлат улушини қисқартириш, инновацион жараёнларни самарали бошқарувининг халқаро эътироф этилган тамойилларига амал қилиш, мамлакат рақобатбардошлигини ошириш сингари жараёнларни жадаллаштириш борасида кенг қўламли ишхотлар амалга оширилмоқда. 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналишлари бўйича Ҳаракатлар стратегиясида «...инновация фао-

лиятини рағбатлантириш, илмий ва инновация ютуқларини амалиётга жорий этишнинг самарали механизмларини яратиш» [1], «...иқтисодиёт тармоқларига, ижтимоий ва бошқа соҳаларга замонавий инновацион технологияларни тезкор жорий этиш Ўзбекистон Республикаси жадал ривожланишининг муҳим шартидир» [2] – деб кўрсатиб ўтилган ҳамда муҳим вазифалар белгилаб берилган. Бундай вазифаларнинг самарали ҳал этилиши акциядорлик жамиятлари кузатув кенгашининг ташкилий асосларини такомиллаштириш орқали уларнинг фаолияти самарадорлигини таъминлаш, йирик ва миноритар акциядорлар ўртасидаги муносабатларни тартибга солиш, акциядорлик жамиятлари фаолиятида рискларни бошқариш ва назорат қилиш амалиётини жорий этиш, акциядорлик корхоналари инновацион салоҳиятини рейтинг баҳолаш тизимини такомиллаштириш ҳамда узоқ муддатли истиқболдаги прогноз параметрларини ишлаб чиқиш ҳамда инновацион жараёнлар-

нинг стратегик бошқарув механизмларини халқаро стандартлар асосида такомиллаштиришни тақозо этади.

Мавзуга оид адабиётлар таҳлили. Бугунги кунда илмий манбаларда “корпоратив бошқарув”, “корпоратив муносабатлар”, “корпоратив молия”, “корпоратив тузилма”, “корпоратив бирлашма”, “корпоратив корхона” каби тушунчаларнинг мазмунини намоён этувчи хилма-хил, жуда кўплаб таърифлар мавжуд. Масалан, И.А.Храброванинг [3] фикрича, корпоратив бошқарув – бу қабул қилинган мақсаддан келиб чиқиб бизнесни ташкилий-ҳуқуқий расмийлаштириш, ташкилий тузилмани оптималлаштириш ҳамда компаниянинг ички муносабатларини яратишдир. С.Карнаухов [4] эса “Корпоратив бошқарувни маълум стратегик самаралар йиғиндисидир”, – деб таърифлаган.

Мамлакатимиз олимларидан Б.Беркинов [5] биринчилардан бўлиб, корпоратив бошқарув тизими таърифини аниқлаштириб берган. Муаллифнинг фикрича, “Корпоратив бошқарув тизими – бу мураккаб, тез ўзгарувчан механизм бўлиб, у бир-бирига боғлиқ кўплаб ташкил этувчилар, жумладан, қонунчилик, қонуности ҳужжатлар ҳамда корпорацияни мулкдорлар, бошқарувчилар ва кредиторлар томонидан назорат қилишнинг ички механизми ҳисобланувчи ички меъёрий ҳужжатлар мажмуини ўз ичига олади”. Ш.Зайнутдинов, Д.Рахимоваларнинг [6] фикрига кўра, “Корпоратив бошқарув бу – манфаатдор шахсларнинг даромад олиш мақсадида биргаликдаги ҳаракатларидир”. Мазкур йўналишда илмий изланиш олиб борган Д.Суюнов [7] “Корпоратив бошқарув – бу мулк шаклидан қатъий назар амалдаги ҳуқуқий меъёрларга асосланиб, бошқарувнинг маълум бир тамойиллари асосида корхона мақсадига эришиш учун амалга оширилувчи фаолият мажмуидир”, – деган таърифни берган. М.Ҳамидулин [8] “Корпоратив бошқарув – бу корпорация мулкдорларининг корпорация капиталини шакллантиришга, ундан фойда олиш мақсадида янада самарали фойдаланишга ҳамда олинган даромадларни корпоратив муносабатларнинг барча иштирокчилари ўртасида адолатли тақсимлашга қаратилган стратегик муҳим қарорларни белгилаш, таърифлаш ва қабул қилишга доимий ва реал таъсирини таъминлашдаги онгли, бевосита иштирокидир”, – деган таърифни келтиради. А.Ҳашимов [9] “Корпоратив бошқарувнинг асосий мазмуни акциядорлик жамиятининг фаолиятига жалб этилган турли шахслар манфаатларининг мувозанатини ўрнатишдан иборат”, – деган хулосага келган. М.Амонбоев эса “корпоратив бошқарув янги инновацион ёндашувнинг кучайтирилишига, яъни иқтисодий субъектлар манфаатлари, масъулиятлари ва ҳатти-ҳаракатларини оқилона равишда мувофиқлаштирувчи турли дастак ва во-

ситаларнинг ишлаб чиқилишига олиб келади” – деб таъкидлайди.

М. Ташходжаев “Корпоратив бошқарув тизими – бу умумий мақсад йўлида мулккий ва бошқарув муносабатлар иштирокчилари (менежерлар) ҳаракатини таъминлаш орқали манфаатдор томонлар (ишчи ходим, кредитор, давлат ва бошқ.) манфаатларини рўёбга чиқарилишини таъминловчи механизмлар мажмуидир”, – деган фикрни илгари сурган. Юқорида келтирилган олимларнинг корпоратив бошқарув тушунчасига берган таърифлари корпоратив бошқарув шакллариини ўрганганлик натижаларига тааллуқлидир.

Тадқиқот методологияси. Қурилиш маҳсулотлари тармоғи акциядорлик жамиятларида корпоратив менежмент ҳамда корпоратив бошқарувнинг амал қилиши улар самарадорлигини ошириш механизмларини аниқлашда бир қадар қийинчиликлар туғдиради. Умуман олганда, қурилиш маҳсулотлари тармоғи акциядорлик жамиятларини бошқариш тизимининг икки томонлама жиҳатларини ўзаро уйғунлаштириш муҳим масалалардан саналади. Акциядорлик жамиятларида бошқарув тизимини такомиллаштиришда кўзланган мақсад иштирокчи томонлар қизиқишларини инобатга олган ҳолда жамоавий ҳамкорлик ва ижтимоий шерикчилик асосида мавжуд барча ресурслардан оқилона фойдаланиш орқали юқори самарадорлик даражасига эришиш саналади. Бунинг учун эса қуйидагилар бўлиши зарур:

- қурилиш маҳсулотлари тармоғи акциядорлик жамиятларида оқилона иқтисодий концепция (бизнес-режа) тузилиши ва уни амалга оширишга лаёқатли юқори малакали менежерлар бўлиши лозим;

- қурилиш маҳсулотлари тармоғи акциядорлик жамияти ўз лавозим вазифаларини муваффақиятли бажарган бошқарувчиларга муносиб равишда ҳақ тўлаш орқали уларни самарали рағбатлантириш зарур;

- қурилиш маҳсулотлари тармоғи акциядорлик жамиятида мулкдорлар ҳуқуқларини, айниқса, миноритар акциядорлар ҳуқуқларини ҳимоя қилишнинг самарали механизми ишлаб чиқилиши лозим;

- қурилиш маҳсулотлари акциядорлик жамияти иқтисодий фаолиятининг шарт-шароитлари шаффоф бўлиши ва шу орқали бошқарувчиларнинг ҳамда бошқа ижро этувчи ходимларнинг акциядорлар олдида тегишли равишда ҳисоб бериб туришлари таъмин этилиши шарт;

- мулкдорлар (акциядорлар) уларнинг активларидан самарали фойдаланиши ҳамда фойда адолатли тақсим этилиши бўйича кафолатга эга бўлишлари лозим;

• мулкдорлар (акциядорлар) билан менежерлар қизиқишлари уйғунлигини таъминловчи механизм ишлаб чиқиши лозим.

Фикримизча, қурилиш маҳсулотлари тармоғи акциядорлик жамиятларида, умуман, республикамызда корпоратив бошқарув модели инсайдер моделига яқиндир. Ушбу моделнинг устунлик жиҳатлари қуйидагилар саналади:

- ташкилотнинг узоқ муддатли ривожланиши;
- ички ва ташқи омиллар бир маромдалиги;
- банкротликнинг кучсиз хавфлари;
- стратегик альянслар мавжудлиги;
- компания менежерлари фаолиятини назорат қилишнинг самарали тизими мавжудлиги.

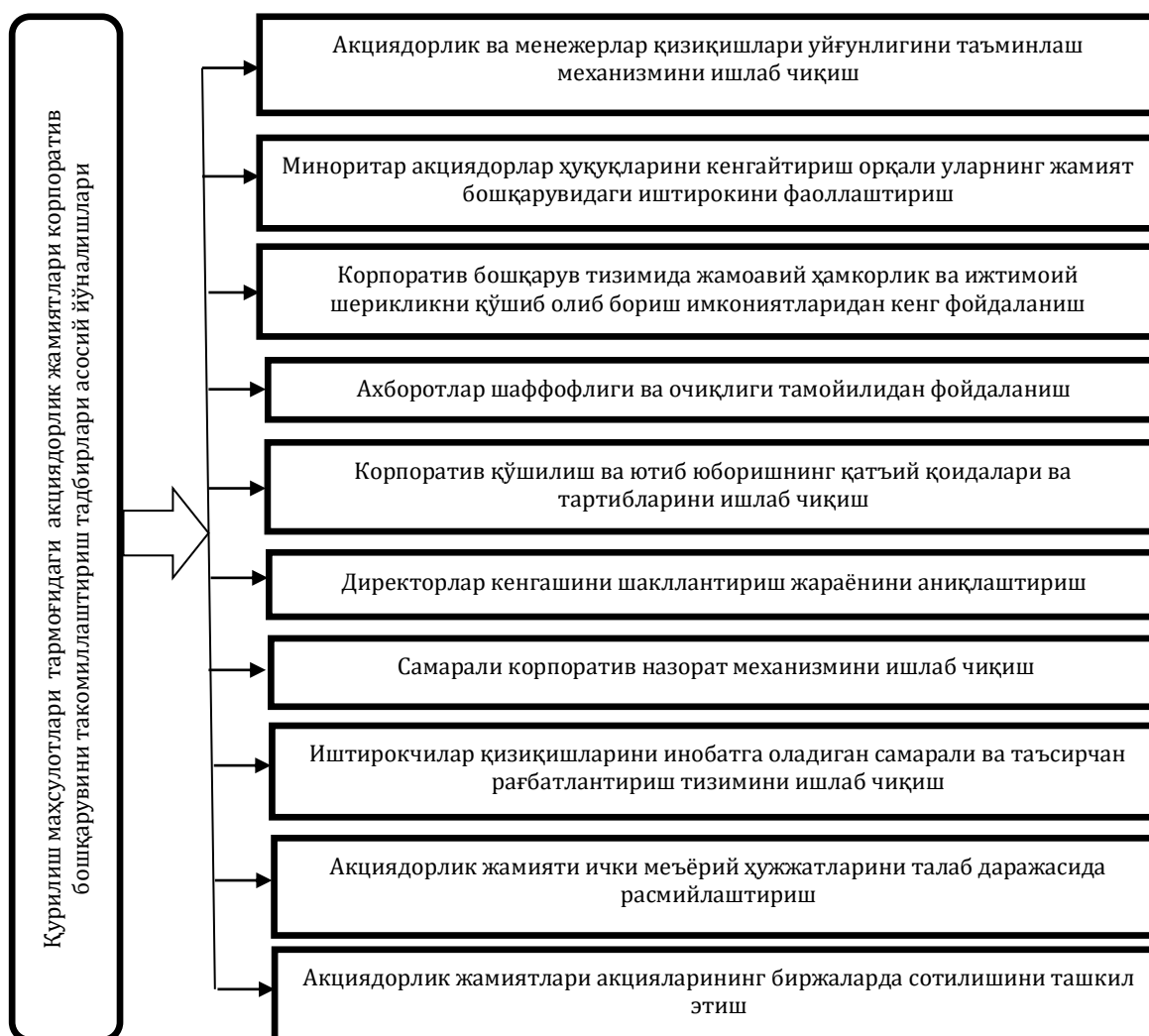
Қурилиш маҳсулотлари тармоғи акциядорлик жамиятларида корпоратив бошқарув ва корпоратив менежментни истиқболда ривожлантиришнинг зарурати шу билан изоҳланадики, ушбу тадбирни амалга ошириш орқали қуйидаги ижобий самараларга эришиш мумкин:

- акциядорлик жамияти инвестиция жозибдорлигини ошириш;
- кенг миқёсда инвесторларни жалб этиш;
- фаолият самарадорлигини янада ошириш;
- банк кредитлари олиш харажатларини камайтириш;
- корхона бозор қийматини ошириш;
- капитал бозорига киришни енгиллаштириш;
- корхона имижи ва обрўсини ошириш.

Бизнингча, ҳозирги шароитда қурилиш маҳсулотлари тармоғи акциядорлик жамиятларида корпоратив бошқарув механизмини такомиллаштиришнинг асосий вазифа ва йўналишлари қуйидагилар саналади:

- халқаро амалиётни кенг қўллаш;
- мулкдорлар ҳуқуқлари ва қизиқишларини ҳуқуқий жиҳатдан тартиблантиришда фаол иштирок этиш;
- инвестицияни жалб этишни мўлжаллаш.

Бунинг учун қуйидаги йўналишларда тадбирлар амалга ошириш мақсадга мувофиқ бўлади (1-расм).

1-расм. Қурилиш маҳсулотлари акциядорлик жамиятлари корпоратив бошқаруви механизмини такомиллаштириш тадбирлари асосий йўналишлари

Манба: муаллиф ишланмаси.

Корпоратив шаклда хўжалик юретишнинг самарали фаолият юретиши ҳамда ривожланиши жараёни автоматик тарзда ўз-ўзидан намоён бўлмайди. Самарали корпоратив бошқарув, асосан, танланган стратегияга мос келувчи ташкилий тузилмани шакллантириш, шунингдек, нафақат корпорация стратегияси тизимини танлаш, балки уни амалга ошириш тадбирларини ишлаб чиқишни таъминлайдиган *ташкилий-иқтисодий* шакллантириш орқали эришилади.

Шу билан биргаликда, фикримизча, ушбу механизмнинг ҳар иккала жиҳатларини бирликда, ягона тизимда, ўзаро алоқадорликда, ўзаро боғлиқликда ўрганиш мақсадга мувофиқдир. Ушбу иккита ташкил этувчининг мавжудлиги

механизм моҳиятини очиб берибгина қолмай, балки унга ташкилий-иқтисодий механизм деган номни ҳам беради.

Қурилиш маҳсулотлари тармоғи акциядорлик жамиятлари бошқарув механизминини шакллантириш ва уни амалиётга муваффақиятли қўллаш давр тоқазоси бўлиши билан биргаликда тармоқ корхоналари рақобатбардошлигини таъминлашнинг муҳим шартларидан бири ҳам саналади.

Бизнинг фикримизча, “ташкилий-иқтисодий” категориясининг моҳиятини очиб беришда унинг ижтимоий-иқтисодий, назарий-методологик, услубий, ташкилий, ҳуқуқий жиҳатларини ўрганиш лозим бўлади (2-расм).

2-расм. Қурилиш маҳсулотлари тармоғи акциядорлик жамиятлари бошқаруви ташкилий-иқтисодий механизми жиҳатлари

Манба: муаллиф ишланмаси.

Ижтимоий-иқтисодий жиҳат корпоратив тузилмалар хўжалик юретиш жараёни, фан-техника тараққиёти, меҳнатни ташкил этиш ва рағбатлантириш ҳамда шу каби бошқа жараёнларда пайдо бўладиган мураккаб ўзаро муносабатлар тизимига бевосита ва билвосита таъсир кўрсатувчи шакл ва усулларни ўз ичига олади.

Ташкилий-иқтисодий механизмнинг *назарий-методологик жиҳати* ушбу механизмни ишлаб чиқишнинг концептуал ёндашувлари жамламасини, унинг вариантлари ва сценарийларини, кўрсаткичлар (параметрларни) танлаш тизимини ўз ичига олади.

Услубий жиҳат эса бошқарувнинг ташкилий-иқтисодий механизминини амалиётга қўллашда олинadиган натижаларни тавсифловчи кўрсаткич (параметр)ларни ҳисоблаш тартибларини ўз ичига олади.

Ушбу механизмнинг *ҳуқуқий жиҳатлари* бошқарувнинг ташкилий-иқтисодий механизминини амалга оширишга оид ҳуқуқий-меъёрий ҳужжатларни жорий этиш масалаларини қамрайди. *Ташкилий жиҳат* эса ўз ичига бошқарув органи ва хўжалик бошқаруви тизимини яратиш, унинг таркибини шакллантириш, шакллари танлаш, ваколат ҳамда вазифаларни муқобил тақсимлаш, назорат ва тартиблаштириш кабиларнинг назарий ва амалий масалаларини олади.

Айни пайтда мамлакатимизнинг реал иқтисодиётида фаолият юритаётган айрим қурилиш маҳсулотлари корхоналарида эски техно-

логиялар ёки жисмоний ва маънавий жиҳатдан эскириб бўлган асбоб-ускуна ва дастгоҳлар асосида ишламоқда. Мазкур ҳолатлар тобора кучайиб бораётган рақобат муҳити ҳамда мунтазам ўзгариб турадиган бозор талаблари асосида ишлаб чиқаришни модернизация қилиш, уни техник ва технологик жиҳатдан янгилаш билан боғлиқ масалаларга нисбатан янгича ёндашиш, ишлаб чиқаришни техник жиҳатдан доимий равишда модернизация қилиб бориш учун самарали рағбатлантириш тизимини шакллантириш заруратини юзага келтиради.

Бошқаришнинг ташкилий тузилмаси ишлаб чиқилган стратегик мақсадга эришишга йўналтирилган бошқарув қарорларини ижро этувчи, белгиланган функцияларга кўра ўзаро боғланган бўғинлар мажмуасини ифодалайди.

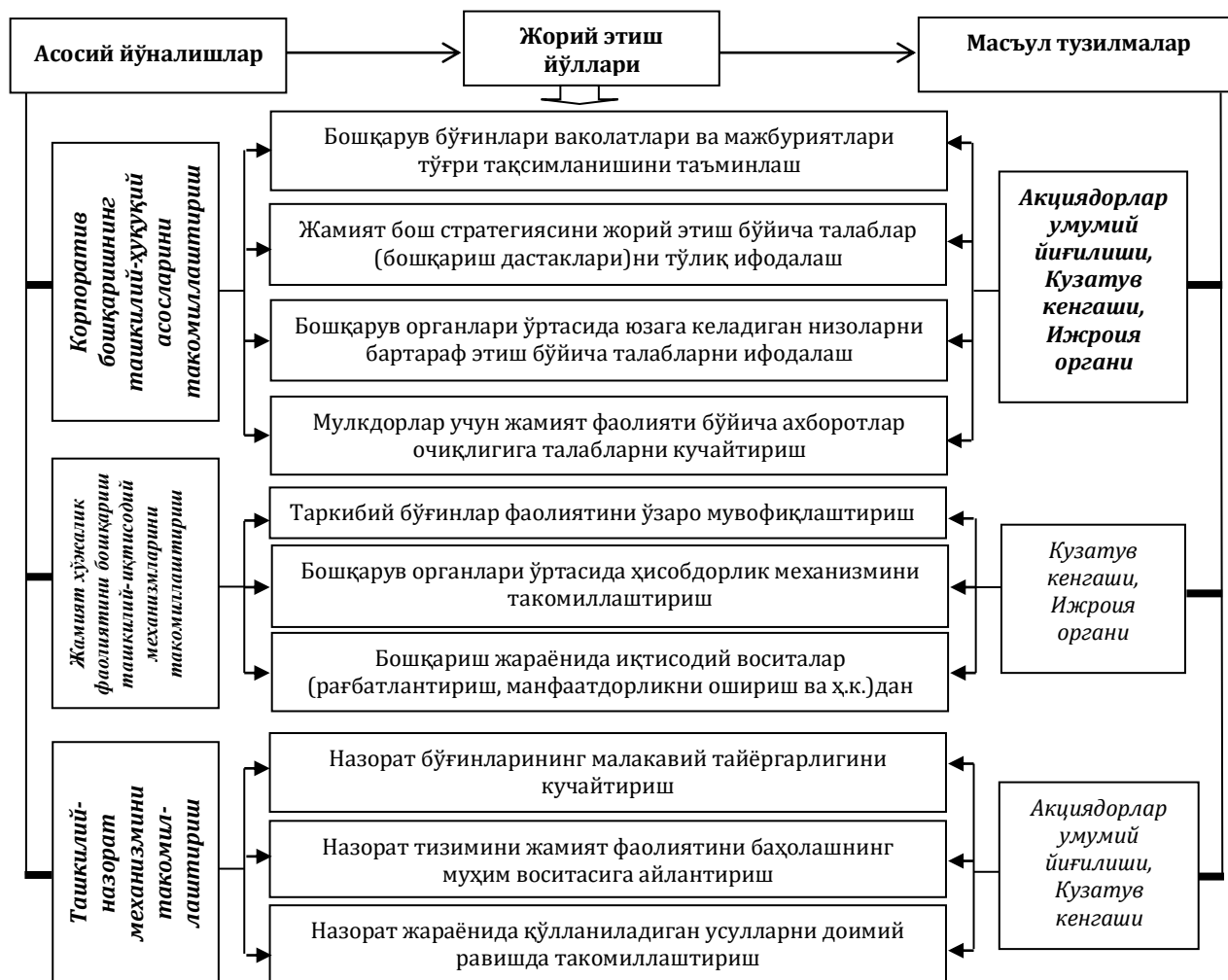
Қурилиш саноати корхоналарида шу мақсадда ишлаб чиқариш бўлимлари ва уларга хос бўлган бошқаришнинг такомиллашган механизминини ишлаб чиқиш зарур, деб ҳисоблаймиз.

Қурилиш корхоналари ишлаб чиқариш жараёнига эътибор берадиган бўлсак, бунда ривожланишнинг экстенсив ва интенсив турларидан фойдаланилишининг гувоҳи бўламиз. Тизим корхоналарида экстенсив ривожланиш, яъни маҳсулот ҳажминини кескин оширишни, одатда, миқдорий омиллар молиявий ресурсларга эҳтиёж сезилмаган ҳолатда амалга ошириш мумкин.

Аммо бугунги бозор шароитларига мослашиш кўпроқ корхоналардан сифат омиллари –

янги билимлар, фан соҳасидаги янги ютуқлардан фойдаланиш ҳамда малакали кадрлар ҳисобига иқтисодий ўсишга интенсив эришишни талаб қилади. Ресурсларни иқтисод қилиш қурилиш маҳсулотлари корхоналарида иқтисодий самарадорликнинг ўсишига замин яратади.

Қурилиш маҳсулотлари саноати корхоналарида замонавий технология, кадрлар малакаси, янги меҳнат предметлари ва улардан оптимал фойдаланиш мазкур тармоқда ресурслардан қўшимча самара олишга имконият яратади.

3-расм. Қурилиш маҳсулотлари саноатида акциядорлик жамиятларини бошқаришнинг ташкилий-иқтисодий механизмни такомиллаштириш йўналишлари

Манба: муаллиф ишланмаси.

Умуман олганда, қурилиш саноати корхоналарида бошқаришнинг ташкилий-иқтисодий механизмларини такомиллаштириш борасида доимий равишда корхона фаолиятини кенгайтириш билан боғлиқ тадбирларни амалга оширишда рақобатчиларнинг молиявий имкониятлари ва ўзининг мавжуд ресурсларини баҳолаш тартибини жорий этиш; корхонада бошқариш тузилмаси самарадорлиги ва ходимлар таркибини таҳлил қилиб бориш. Бунда асосий эътиборни ишлаб чиқариш бўлинмаларидаги ходимларнинг касбий тайёргарлигига қаратиш, кадрлар тайёрлаш сифатини оширишга қаратилган чора-тадбирлар ишлаб чиқиш, зарур ҳолларда кадрлар малакасини ошириш учун уларнинг жойларини ўзгартириб (ротация) туриш ёки алмаштириш; корхонада ўтган ҳисобот даври якуни бўйича ёки бир неча йиллик молиявий

ҳисоботлар ҳамда операциялар асосида таҳлил ўтказиб бориш, таҳлил натижасида фаолиятнинг оқсаетган бўлимлари, хусусан, режалаштириш, маркетинг ва бошқа жиҳатлардаги хатоликларни аниқлаш тартибини йўлга қўйиш; ишлаб чиқарилаётган маҳсулотларнинг кам сотилиш ёки умуман сотилмаслик сабабларини ўрганиш ва таҳлил қилиш.

Шунингдек, бозор шароитларидан келиб чиқиб, маҳсулот сифатини оширишга харажатлар миқдорини белгилаш ёки маҳсулот турларини кенгайтириш бўйича таклифлар тайёрлаш; корхонада солиқ имтиёзларидан оптимал даражада фойдаланиш, шунингдек, дебиторлик ва кредиторлик қарзлари, солиқларни қисқартириш бўйича стратегияни шакллантириш; харажатлар тузилмасини, хусусан, корхонада ишлаб чиқарилаётган маҳсулотлар таннархини

ташкил этувчи харажатлар таркибини таҳлил қилиб бориш ва уларни имконият доирасида қисқартириш чораларини кўриш; активларни инвентаризация қилиш натижасида фойдаланиш даражаси юқори бўлмаган ёки ишлаб чиқаришни модернизация қилиш натижасида кераксиз ҳолга келган, фойдаланиш самара келтирмайдиган активларни сотиш борасида чоратadbирлар ишлаб чиқиш борасида ишларни самарали ташкил этиш мақсадга мувофиқ.

Корпоратив бошқарув самарадорлигини таъминлашда унинг даромад ва умумий ҳара-

жатларининг давомийлиги, инвестиция маблағлари, солиқ сиёсати ҳам эътибор бериш зарур.

Корпоратив бошқарув стратегиясида инвестицион стратегияни ишлаб чиқиш компанияларнинг бўлажак ҳолатини белгилашда муҳим ўрин тутди. Чунки инвестицион стратегиянинг амалга оширилиши турли ички ва ташқи омилларга боғлиқ. Бунинг учун инвестицион стратегияни ишлаб чиқишда, аввало, инвесторларнинг фаолиятини яхши ўрганиб чиқиш зарур. Улар нафақат инвестиция самарадорлиги, балки бутун компания самарадорлиги ва барқарорлигидан манфаатдор бўлишлари керак.

4-расм. Корпоратив бошқарувнинг замонавий услуби

Манба: муаллиф ишланмаси.

Корпоратив компанияларнинг инвестицион стратегиясини ишлаб чиқишда стратегия кўрсаткичларини аниқлаш инвестицияларнинг самарадорлигини оширишда катта фойда келтиради. Корпоратив бошқарувда шароитларга мослашган ҳолда ошадиган фойда ва даромадларни кўпайтириш мақсадида ишлаб чиқарилаётган маҳсулотларнинг таннархини камайтириш йўлида иш олиб бориш зарурати пайдо бўлади.

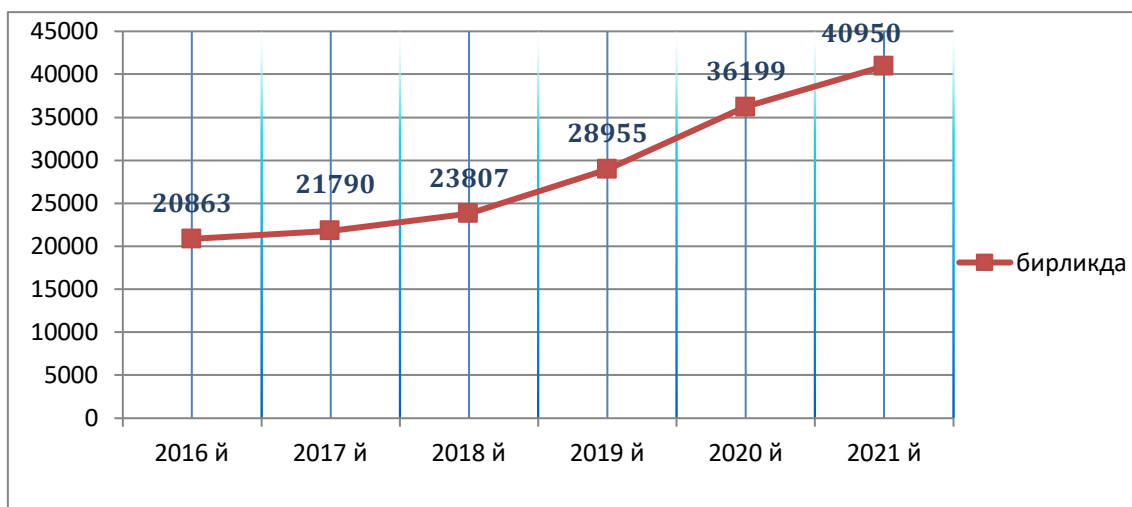
Жаҳон тажрибасида, айниқса Ғарбий Европа мамлакатларидаги компанияларда бюджетлаштириш тизими яхши йўлга қўйилган. Ўзбекистонда бу муаммо бўлиб ҳозирча корпоратив бошқарувда молиялаштиришнинг наза-

рий ва амалий жиҳатлари яхши ишлаб чиқилмаган. Шу сабабли, корпоратив компанияларни стратегик режалаштиришни молиялаштириш принципларини ишлаб чиқиш зарур ва фойдани ошириш ҳисобига молиялаштириш самарадорлигини оширишнинг омилларига эътибор бериш керак.

Таҳлил ва натижалар. Бугунги кунда қурилиш фаолияти билан шуғулланаётган тадбиркорларни ривожлантириш мамлакатимиз миллий иқтисодиётини мустаҳкамлашнинг энг устувор йўналишларидан бири сифатида қаралмоқда. Тадқиқот натижалари шуни кўрсатадики, 2021 йилнинг 1 январь ҳолатига Ўзбекистон Республикасининг қурилиш соҳасида фаолият

юритаётган корхона ва ташкилотларнинг умумий сони 40,9 мингтани ташкил этиб, бу кўрсаткич ўтган йилга нисбатан 4,7 мингтага ошганлигини кузатиш мумкин. Мазкур кўрсаткич 2017 йилнинг 1 январь ҳолатига нисбатан таққосланса, 19160 тага кўпайгани кўриш мумкин.

Қурилиш соҳасида фаолият кўрсатаётган корхона ва ташкилотларнинг сони 2017 йилнинг мос даврига нисбатан 185,4 фоизга ошиб, республика миқёсида фаолият юритаётган корхоналар таркибида қурилиш корхоналарининг улуши 8,6 фоизни ташкил этди (5-расм).

5-расм. Қурилиш соҳасида фаолият юритаётган корхоналар бўйича маълумот (бирликда)

Манба: Муаллиф томонидан тадқиқотлар натижасида ишлаб чиқилган.

Иқтисодий фаолият турлари бўйича хизмат кўрсатаётган корхоналар таркибида бино ва иншоотлар қуриш 58,0 фоизни (ўтган йилнинг мос даврига нисбатан ўсиш суръати 108,0 фоиз), фуқоралик объектларини қуриш 9,3 фоизни (ўтган йилнинг мос даврига нисбатан ўсиш суръати 122,2 фоиз) ва ихтисослаштирилган қурилиш ишлари 32,6 фоизни (ўтган йилнинг мос даврига нисбатан ўсиш суръати 120,8 фоиз) ташкил этди.

Қурилишнинг асоси бўлган цемент маҳсулотини ишлаб чиқариш борасида ҳам тизимли ишлар йўлга қўйилган. Айни пайтда мамлакатимизда цемент ишлаб чиқаришга ихтисослаштирилган 29 та корхона бўлиб, уларнинг йиллик қуввати йил охирига қадар 20 млн. тоннани ташкил қилади. Бунда “Қизилқум-цемент”, “Оҳангаронцемент”, “Қувасойцемент”, “Бекободцемент” акциядорлик жамиятлари сингари йирик ишлаб чиқарувчиларнинг ҳиссаси катта.

Таъкидлаш жоиз, қурилиш соҳасида хусусан, қурилиш материалларини ишлаб чиқаришга инвестицияларни кенг жалб этиш орқали маҳсулот турларини кўпайтириш ва сифатни оширишга, энг муҳими бугунги кундаги устувор вазифа аҳолини иш билан таъминлаш каби вазифалар амалга оширилмоқда. Жумладан, 2016 йилда 360 млн доллар инвестиция соҳага жалб қилинган бўлса, ўтган 2019 йилда ушбу кўрсаткич 1 млрд 332 млн долларга етказилди. Унинг 680,4 млн доллари хорижий инвестиция ва кредитлар ҳисобига тўғри келади.

Хулоса ва таклифлар. Хулоса қилганимизда, қурилиш саноати корхоналарида бошқаришнинг ташкилий-иқтисодий механизмларини такомиллаштириш, ушбу хўжалик субъектларида рағбатлантирувчи бошқарув тизимини шакллантириш имконини беради. Умуман, қурилиш материалларини ишлаб чиқариш саноати корхонасининг ривожланиш стратегиясини ишлаб чиқиш мураккаб жараён дидир. Буни ҳал қилиш турли ёндашув ва усуллар ёки эксперт баҳолашга боғлиқ. Чунки асосий масала қисқа ва узок муддатли даврларга мўлжалланган чоратадбирлар, математик ҳисоб-китоблар ва статистик далилларга ҳам боғлиқ дидир.

Мамлакатимизда корпоратив тузилмаларда ташкилий иқтисодий механизмларни бошқариш, инновацион жараёнларнинг ташкилий-бошқарув механизмларини такомиллаштириш ҳамда амалиётга татбиқ этиш, бошқаришга таъсир кўрсатувчи омилларни ўрганиш, уларнинг ўзига хослигини ёритиб бериш, инновацион салоҳиятни баҳолаш асосида инновацион жараёнларни бошқаришга доир услубиётларни ўрганиш ва таҳлил қилиш масалалари етарлича ўрганилмаган.

Шу сабабли корпоратив тузилмаларни бошқариш, корпоратив муносабатларни тўғри йўлга қўйиш, инновацион жараёнларни фаоллаштириш механизмларидан фойдаланиш ҳамда корпоратив тузилмалар инновацион муҳитини ривожлантиришда стратегик бошқарув усулларини жорий этишнинг мақбуллик даражасини ўрганиш ҳамда мамлакатимизда ўтказила-

ётган иқтисодий ислохотларга мос замонавий ёндашувни амалга ошириш қурилиш саноатини ривожлантиришга хизмат қилади.

Умуман олганда, қурилиш материаллари ишлаб чиқариш саноати корхоналарини бошқа-

ришнинг ташкилий-иқтисодий механизмини такомиллаштириш, унинг элементлари муносабатларини яхшилаб бориш ушбу соҳада фаолият олиб бораётган корхоналарнинг ишлаб чиқариш самарадорлигини оширади.

Манба ва фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги «Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида»ги ПФ-4947-сон фармони. // www.lex.uz.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 21 сентябрдаги «2019-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини инновацион ривожлантириш стратегиясини тасдиқлаш тўғрисида»ги ПФ-5544-сон фармони. // www.lex.uz.
3. Храброва И.А. Корпоративное управление: вопросы интеграции. – М.:2000. –198 с.
4. Карнаухова С. Эффективность корпоративных структур //Риск. –Москва, 2004. –№1-2, –4 с.
5. Беркинов Б. Корпоративные структуры (Основы создания и управления). –Т.: Изд-во Нац.б-ки Узбекистана, 2005.–132 с.
6. Зайнутдинов Ш.Н., Рахимова Д.Н. Корпоратив бошқарув асослари. –Т.: Академия, 2007. –48 б.
7. Суюнов Д. Корпоратив бошқарув механизми: муаммо ва ечимлар. Монография. –Т.: Академия, 2007. –319 б.
8. Ҳамидулин М. Финансовый механизмы корпоративного управления. Монография. –Т.: Молия, 2008. –204 с.
9. Хашимов А. Ўзбекистонда интеграциялашган корпоратив тузилмаларни бошқариш методологиясини такомиллаштириш.: Иқтисод фанлари доктори...дисс.иши. – Т.: 2007. – 338 б.
10. Ташходжаев М.М. Акциядорлик жамиятларида корпоратив бошқарувни такомиллаштириш йўналишлари: Иқт. фан. номз... дисс. иши. – Т.: ТДИУ, 2012. – 132 б.
11. Муминова Э.А. Ўзбекистонда корпоратив бошқарув асосидаги корхоналар фаолиятини бошқариш методологиясини такомиллаштириш Иқт. фанлари доктори автореф. – Т. ДБА: 2021. – 74б.

КИМЁ САНОАТИДА КОРПОРАТИВ БОШҚАРУВ ТИЗИМИ САМАРАДОРЛИГИНИ БАҲОЛАШНИНГ УСЛУБИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ

Амиркулов Акрам Зияевич -

*Тошкент давлат иқтисодиёт университетининг
мустақил изланувчиси*

Аннотация. Мақолада кимё саноати корхоналарида рақобатда устунликни таъминлашга йўналтирилган корпоратив бошқарув тизими самарадорлигини баҳолаш услубини такомиллаштириш масалалари ўрганилган.

Калит сўзлар: корпорация, бошқариш, корпоратив бошқарув, тизим, самарадорлик, баҳолаш, услуб.

ПОВЫШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ МЕТОДОЛОГИИ СИСТЕМЫ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ В ХИМИЧЕСКОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ

Амиркулов Акрам Зияевич -

*Независимый исследователь Ташкентского
государственного экономического университета*

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы совершенствования методики оценки эффективности системы корпоративного управления, направленной на обеспечение конкурентных преимуществ в химической отрасли.

Ключевые слова: корпорация, менеджмент, корпоративное управление, система, эффективность, оценка, стиль.

IMPROVING THE EFFICIENCY METHODOLOGY OF CORPORATE MANAGEMENT SYSTEM IN THE CHEMICAL INDUSTRY

Amirkulov Akram Ziyaevich -

Independent researcher at Tashkent State University of Economics

Annotation. The article examines the issues of improving the method of evaluating the effectiveness of the corporate governance system, aimed at ensuring competitive advantage in the chemical industry.

Keywords: corporation, management, corporate governance, system, efficiency, evaluation, style.